

INTERNATIONAL COMMISSION OF JURISTS

Commission internationale de juristes - Comisión Internacional de Juristas

" dedicated since 1952 to the primacy, coherence and implementation of international law and principles that advance human rig

BERLINSKA DEKLARACE

Deklarace Mezinárodní komise právníků (MKP) o obraně lidských práv a právního státu v rámci boje proti terorismu

Přijata dne 28. srpna 2004

Sto šedesát právníků ze všech oblastí světa, kteří se jakožto komisaři, čestní členové, členové národních sekcí a členové přidružených organizací MKP sešli ve dnech 27.- 29. srpna 2004 v německém Berlíně, kde byla Mezinárodní komise právníků v roce 1952 založena, přijímá následující deklaraci:

Svět čelí závažné výzvě směřující proti právnímu státu a lidským právům. V důsledku nevhodných a nedostatečně promyšlených odpovědí na hrozbu terorismu jsou ve všech oblastech světa zpochybňovány dávno zavedené a obecně přijímané právní principy. Mnohé z úspěchů dosažených ve sféře právní ochrany lidských práv jsou napadány.

Terorismus představuje vážnou hrozbu pro lidská práva. MKP odsuzuje terorismus a zdůrazňuje, že všechny státy jsou povinny přijímat účinná opatření proti teroristickým činům. V souladu s mezinárodním právem mají státy právo a povinnost chránit bezpečnost všech jednotlivců.

Od září roku 2001 zavádějí mnohé státy nová protiteroristická opatření, která jsou v rozporu s jejich mezinárodními závazky. Atmosféra nejistoty, která se vytvořila po 11. září 2001, je v řadě zemí využívána k ospravedlňování dlouhodobých porušování lidských práv páchaných ve jménu státní bezpečnosti.

Při přijímání opatření k potlačování teroristických aktů jsou státy povinny přísně dodržovat principy právního státu – včetně obecných principů trestního a mezinárodního práva – a specifické normy a závazky mezinárodního práva lidských práv, uprchlického práva a, je-li aplikovatelné, mezinárodního humanitárního práva. Tyto principy, normy a závazky určují hranice přípustných a legitimních akcí státní moci v boji proti terorismu. Hrůzná povaha teroristických činů nemůže státům sloužit za základ či záminku k nedodržování jejich mezinárodních závazků, a to zvláště při ochraně základních lidských práv.

Prosazující se diskurs kladoucí důraz na bezpečnost hájí myšlenku, že základní práva a svobody lze obětovat ve jménu vykořevení terorismu. Mezi povinnostmi států chránit práva jednotlivců ohrožených terorismem a odpovědností států za zabezpečení toho, aby ochrana bezpečnosti nepodkopala jiná práva, ale ve skutečnosti není rozpor. Naopak, ochrana jednotlivců před teroristickými útoky a dodržování lidských práv tvoří dvě součásti jediného systému ochrany, který je stát povinen zajišťovat. Současné právo lidských práv i mezinárodní humanitární právo

The ICJ is an international non-governmental organisation comprising sixty of the world's most eminent jurists and has a worldwide network of national sections and affiliated organisations

81A, avenue de Châtelaine, P.O. Box 216, 1219 Châtelaine, Geneva, Switzerland
Tel: +41(0) 22 979 3800 – Fax: +41(0) 22 979 3801 – Website: <http://www.icj.org> - E-mail: info@icj.org

poskytují státům dostatečně široký prostor k tomu, aby mohly účinně bojovat s terorismem, aniž by musely porušovat lidská práva a humanitárně právní závazky.

Mezinárodní a vnitrostátní úsilí směřující k realizaci občanských, kulturních, ekonomických, politických a sociálních práv všech osob bez jakékoli diskriminace a snažící se o odstranění politického, ekonomického a sociálního vyloučení je samo o sobě hlavním nástrojem prevence a vykořenění terorismu.

Mezinárodní komise právníků, motivovaná stejným odhodláním a stejným pocitem naléhavosti, které doprovázely její vytvoření, a čelící novým výzvám dnešního světa, znovu potvrzuje svou připravenost pracovat na obraně právního státu a lidských práv.

Berouc v úvahu závažný vývoj posledního období MKP zdůrazňuje, že při potlačování terorismu se státy musejí řídit následujícími principy:

1. *Povinnost chránit*: Všechny státy mají povinnost dodržovat a zajišťovat základní práva a svobody jednotlivců nacházejících se pod jejich jurisdikcí, která zahrnuje i jakékoli území pod jejich okupací či kontrolou. Státy musejí přijmout opatření k ochraně těchto osob před teroristickými činy. K tomuto cíli musejí být sama protiteroristická opatření vždy přijímána při striktním dodržování principů legality, nezbytnosti, přiměřenosti a nediskriminace.

2. *Nezávislost soudní moci*: Při přípravě a aplikaci protiteroristických opatření mají státy povinnost garantovat nezávislost soudní moci a zajistit soudním orgánům klíčovou úlohu při kontrole jednání státních orgánů. Vlády nesmějí zasahovat do soudního řízení a podkopávat integritu soudních rozhodnutí, jimiž jsou povinny se řídit.

3. *Zásady trestního práva*: Státy se musejí vyhnout zneužívání protiteroristických opatření. Za tímto účelem se musejí postarat o to, aby osoby podezřelé ze zapojení do teroristických aktů byly obviněny pouze z trestných činů, které jsou jasně vymezeny zákonem, v souladu s principem legality (*nullum crimen sine lege*). Státy nesmějí aplikovat trestní zákony retroaktivně. Nesmějí kriminalizovat legální výkon základních práv a svobod. Trestní odpovědnost za teroristické činy musí být individuální, nikoli kolektivní. V rámci boje proti terorismu by státy měly aplikovat a, kde je to nezbytné, novelizovat existující trestní zákony spíše než zavádět do své legislativy nové, široce vymezené trestné činy nebo se uchýlovat ke krajním administrativním opatřením, zvláště takovým, jež zahrnují zbavení svobody.

4. *Derogace*: Státy nesmějí pozastavovat účinnost práv, která jsou nederogovatelná podle smluvního nebo obyčejového mezinárodního práva. Musejí také zajistit, aby jakákoli derogace práva, k níž přistoupí v krizové situaci, byla dočasná, přísně nezbytná a přiměřená konkrétní hrozbě a aby nevedla k rozlišování na základě rasy, barvy pleti, pohlaví, sexuální orientace, náboženství, jazyka, politických nebo jiných názorů, národního, sociálního nebo etnického původu, majetku, narození či jiného statusu.

5. *Absolutní normy (ius cogens)*: Státy musejí v každé době a za všech okolností dodržovat zákaz mučení a krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání. Činy v rozporu s touto a dalšími absolutními normami (*ius cogens*) mezinárodního práva lidských práv, včetně mimosoudních poprav a nedobrovolného mizení, nemohou být nikdy ospravedlněny. Kdykoli k nim dojde, musejí být efektivně a bez odkladu vyšetřeny a osoby odpovědné za jejich spáchání musejí být postaveny před soud.

6. *Zbavení svobody*: Státy nesmějí nikdy zadržovat jakoukoli osobu tajně nebo incommunicado a musejí vést rejstřík všech zadržovaných osob. Dále musejí poskytnout všem osobám zbaveným svobody, kdekoli jsou zadržovány, okamžitý přístup k právníkům, rodinným příslušníkům a lékařskému personálu. Státy mají povinnost zajistit, aby všichni zadržovaní byli informováni o důvodech svého zatčení a o jakýchkoli obviněních a důkazech proti nim a aby byli okamžitě předvedeni před soud. Všichni zadržaní mají za všech situací a okolností právo na *habeas corpus* nebo obdobný soudní postup umožňující napadnout legalitu jejich zadržení. Administrativní zadržení musí zůstat výjimečným opatřením, musí být striktně časově omezeno a podřízeno častému a pravidelnému soudnímu dohledu.

7. *Spravedlivý proces*: Státy musejí zajistit, v každé době a za všech okolností, aby údajní pachatelé byli souzeni nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem a poskytujícím záruky spravedlivého procesu, včetně presumpce neviny, práva vyslyšet svědky, práva na obhajobu, tj. především práva na účinnou právní pomoc, a práva na soudní odvolání. Státy se musejí postarat o to, aby obviněné civilní osoby byly vyšetřovány civilními úřady a souzeny civilními soudy a ne soudy vojenskými. Důkazy získané s využitím mučení či jiných prostředků a postupů, které představují závažná porušení lidských práv souzeného nebo třetí strany, nejsou nikdy přijatelné a nelze se jich dovolávat v žádném soudním řízení. Advokáti hájící jednotlivce obviněné z teroristických trestných činů a soudci rozhodující v takových případech musejí mít možnost vykonávat své funkce bez zastrašování, překážek, obtěžování či nevhodných zásahů.

8. *Základní práva a svobody*: Při provádění protiteroristických opatření musejí státy dodržovat a zajišťovat základní práva a svobody, včetně svobody projevu, náboženství, svědomí či vyznání, sdružování a spolčování a pokojného výkonu práva na sebeurčení; stejně jako práva na soukromí, které nabývá zvláštního významu ve sféře shromažďování a šíření informací. Jakékoli omezení základních práv a svobod musí být nezbytné a přiměřené.

9. *Opravné prostředky a náhrada škody*: Státy musejí zabezpečit, aby každá osoba, která je negativně postížená protiteroristickými opatřeními státu nebo nestátních aktérů, jejichž jednání je státem podporováno či schvalováno, měla přístup k efektivním opravným prostředkům a k náhradě škody, a aby osoby odpovědné za závažná porušení lidských práv byly postaveny před soud. Kontrola protiteroristických opatření musí být svěřena nezávislému orgánu.

10. *Non-refoulement*: Státy nesmějí vyhostit, vrátit, přepravit nebo vydat osobu podezřelou či usvědčenou ze spáchání teroristického činu do státu, v němž existuje reálné nebezpečí, že by tato osoba byla podrobena závažnému porušení lidských práv, včetně mučení a krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání, nedobrovolného mizení, mimosoudní popravky či zjevně protiprávního procesu; nebo by jí hrozilo uložení trestu smrti.

11. *Komplementarita humanitárního práva*: Během ozbrojeného konfliktu a stavu okupace musejí státy současně aplikovat a dodržovat pravidla a principy mezinárodního humanitárního práva i práva lidských práv. Tyto dva právní režimy jsou komplementární a vzájemně se doplňují a posilují.

Závazek jednat

- Členové MKP, včetně komisařů, čestných členů, národních sekcí přidružených organizací, se budou v souladu se svými profesionálními závazky jednotlivě i kolektivně zabývat monitorováním protiteroristických opatření a posuzováním jejich slučitelnosti s principy právního státu a s lidskými právy.
- MKP bude prostřednictvím obhajoby a využívání soudních prostředků upozorňovat na nepřiměřenou protiteroristickou legislativu či jiná opatření přijímaná na národní úrovni a bude usilovat o prosazení politických mechanismů plně slučitelných s mezinárodním právem lidských práv.
- MKP se bude snažit o to, aby protiteroristická opatření, programy a akční plány globálních a regionálních organizací odpovídaly existujícím závazkům vyplývajícím z mezinárodního práva lidských práv.
- MKP bude aktivně prosazovat vytvoření kontrolního mechanismu, zabezpečeného relevantními mezivládními a národními institucemi, který by pomohl zajistit, aby vnitrostátní protiteroristická opatření odpovídala mezinárodně právním normám a závazkům z oblasti lidských práv a principům právního státu, jak jsou tyto vyjádřeny ve *Společné deklaraci nevládních organizací o nezbytnosti mezinárodního kontrolního mechanismu k monitorování dodržování lidských práv v rámci boje proti terorismu*, přijaté během konference MKP konané ve dnech 23.-24. října 2003 v Ženevě.
- MKP bude vyzývat právníky a lidskoprávní organizace z celého světa k tomu, aby se připojily k jejímu úsilí v této oblasti.
- V časech krize nesou vykonavatelé soudních a jiných právních profesí zvláště velkou odpovědnost za zajištění ochrany práv. MKP vyzývá všechny právníky, aby jednali na obranu lidských práv a vlády práva v rámci boje proti terorismu:

* *Advokáti*: Členové advokátního stavu a advokátních komor by měli veřejně vyjádřit svůj nesouhlas s přijímáním a aplikací nepřijatelných protiteroristických opatření a měli by využít svých profesionálních schopností k tomu, aby tomuto přijetí a aplikaci zabránili. Dále by měli prostřednictvím vnitrostátních a, jsou-li dostupné, mezinárodních nástrojů právní ochrany napadat protiteroristické zákony, které jsou v rozporu s mezinárodními standardy lidských práv. Advokáti mají za úkol hájit osoby podezřelé nebo obviněné z odpovědnosti za spáchání teroristických činů.

* *Státní zástupci*: Kromě předávání osob nesoucích odpovědnost za teroristické činy soudu by státní zástupci dále měli, v souladu s výše uvedenými principy, dodržovat a chránit lidská práva a právní stát při výkonu svých profesionálních povinností. Měli by odmítnout používat důkazy, které byly získány metodami zahrnujícími závažná porušení lidských práv podezřelého, a měli by podniknout všechny nezbytné kroky k zajištění toho, aby osoby odpovědné za použití takových metod byly postaveny před soud. Státní zástupci mají povinnost bojovat proti beztrestnosti cestou soudního stíhání osob odpovědných za závažná porušení lidských práv spáchaná v rámci boje proti terorismu. Jsou také povinni využívat opravných prostředků a získávat odškodnění pro oběti takových porušení.

* *Soudci*: Soudní moc je ochráncem základních práv a svobod i právního státu a garantem dodržování lidských práv v rámci boje proti terorismu. Soudci, kteří soudí osoby

obviněné z teroristických činů, by měli zajistit řádný výkon spravedlnosti, v souladu s mezinárodními standardy týkajícími se nezávislosti soudní moci a záruk spravedlivého procesu. Soudci sehrávají klíčovou úlohu při zabezpečování souladu vnitrostátních zákonů a podzákonných právních aktů zaměřených na boj proti terorismu s mezinárodními standardy lidských práv, a to i cestou soudního přezkumu ústavnosti a zákonnosti těchto norem a aktů. Při rozvoji jurisprudence by soudci měli, kdekoli je to možné, aplikovat mezinárodní standardy týkající se výkonu spravedlnosti a lidských práv. Soudci by měli zajistit, aby soudní postupy určené k ochraně lidských práv, jako je *habeas corpus*, byly plně využívány.